

SLOVENSNIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 Din

za pol leta 30 Din

za vse leto 60 Din

Posamezne številke 1.50 Din

Za inostranstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 10. julija 1936.

Upravništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštnočekovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadržna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Nazaj k našim narodnim vzornikom!

Govor, ki ga je imel pri proslavi Stritarjeve 100 letnice v Podsmreki Franc Terseglav

Mož, kateremu smo ob stoletnici rojstva vzdali na kraju rojstne hiše spominsko ploščo, spada med najbolj idealne osebnosti naše narodne zgodovine. Leta tisoč osem sto štirintridesetega, torej dve leti, preden je trdnega kmeta sin Jožef Stritar zagledal v Podsmreki luč sveta, je največji sin slovenskega naroda, Francé Prešeren, v svojem Sonetnem vencu postavil Slovincem tudi njihov narodni politični program, ko prosi nebesa, naj bi nam poslala vodjo,

ki bi nam sreča vnel za čast dežele,
med nami potolažil razprtije
in spet zedinil rod Slovence cele!

Ta Prešernov klic, ki je in ostane v javnem življenju nepremakljivo vodilo slovenskega rodu: da bi nam namreč prva stvar vedno in povsod bila blagor in čast slovenske domovine, da bi v vseh bistvenih vprašanjih svojega narodnega življenja bili edini pa da bi se vsi otroci slovenske zemlje kdaj združili pod eno streho — ta klic našega največjega kulturnega delavca so povzeli naši politiki od očeta Bleiweisa do današnjega dne — najbolj zvesto pa so ohranili to Prešernovo oporočko nepokvarjeno v svojem srcu, jo polagali vsakemu našemu rodu v srce z lepo knjigo in jo, kadar so jo zatajile omahljivost, koristolovstvo ali bojzljivost kakšnih javnih delavcev, zopet oživili naši pesniki in pisatelji, naši delavci na polju umske in srčne izomike. V tej vrsti mož, ki sega od Prešerna do Ivana Cankarja, ki se s politiko kot poklicem niso pečali, pa so s svojimi idejami, pobudami in kulturno delavnostjo razsvetljevali njeno pot ter s svojo, časih zelo ostro kritiko bičali njene napake, je usoda namenila odlično mesto tudi Josipu Stritarju.

Stritarjeva oseba in delo je nerazdružljivo zvezano z življenjem in delovanjem najožjega njegovega sorojaka in sošolca Franca Levstika iz Spodnjih Retij in Josipa Jurčiča z Muljave, in dasi sta se mu prijatelja po kakšnih desetih letih zaradi razlike v značaju in taktiki nekoliko odtujila, je obnova slovenskega kulturnega in političnega življenja v 60. in 70. letih preteklega stoletja skupno delo te trojice. Ti naši Dolenjci so po sedemnajstih letih, ki so prešla po Prešernovi smrti, ko se je kratko jutro osvobođenja avstrijskih narodov leta 1848 moralo umakniti absolutistični noči do leta 1860, navezali na Prešernovo delo, ki se je bilo v tem razdobju pozabilo, oziroma ga naši takratni narodni prvaki z Bleiweisom na čelu sploh niso razumeli, ker se je bil Prešeren pojavil prerano, da bi bili mogli dohiti njegovo drzno misel, namenjeno za petdeset in sto let naprej v našo prihodnost. Kar so takrat Levstik, Stritar in Jurčič kot obnovitelji Prešernove idejne zapuščine storili za razvoj slovenskega ljudstva, ki se je čutilo slejkoprej kot pokoren sluga drugih — z zopetno izdajo Prešernovih pesmi, s knjižnico »Klasje z domačega polja« in z »Zvonom«, ki je bil naš prvi književni mesečnik, s katerim smo se šele v slovstvu mogli meriti z drugimi narodi in ki mu je bil v prvi in drugi izdaji urednik in duša Stritar — pomeni delo, s katerim so takó zelo poglobili v dušo slovenskega ljudstva načela, na katerih je poslej rasel v samostojen in zaveden narod, da je njegov obstoj in napredek na tej podlagi za vedno zagotovljen. Te smernice našega zavednega narodnega življenja si moramo danes zopet poklicati v spomin, da bomo v vseh položajih, v katerih bi nas zatekla usoda, znali ceniti njihov pomen in se zavedati dolžnosti, katero nam nalagajo.

Prvo je naš jezik. Levstik, Stritar in Jurčič so se vse življenje, naj so se udeleževali na kateremkoli torišču, v prvi vrsti prizadevali

za čim pravilnejšo in lepšo obliko slovenske besede in sloga, tako da je postal slovenski jezik po njihovi zaslugi čim popolnejše sredstvo izražanja misli, čustev in namer tistih, ki so sledili za njimi in povzdignili našo pesem, povest in znanstveno razpravo pa političen članek in govor do vrhunca tudi v vsebinskem oziru. S svojim ljubeznipolnim in skrbnim piljenjem ljudskega jezika so odkrili globino, lepoto in ustvarjalno sile naše narodne duše, ki je potem našla svoj polni izraz v še večjih umetnikih naše besede, nego so bili oni, ter so tako iz množice slovenskih kmetov, ki so govorili po svoje iz očetnega sporočila, ustvarili narod, ki je na svoj jezik ponosen, ki ga spoznava kot najnotrajnejšo in najmočnejšo vez svoje skupnosti in ki z njegovo pomočjo gradi svojo prihodnost na delih, ki jih mora ves svet pripoznati kot ustvaritev samosvojega, svoje lastno plodno življenje zavedno živečega in k samostojnosti stremečega naroda, ki je vsakemu rad pošten drug, noče pa nikomur biti podložen, ker je spoznal svoje človeško dostojanstvo in enakopravnost z vsakomer ter svojo pravico do svobodnega razuma. Ne more se nikoli zadosti poudariti, da smo se Slovenci do te stopnje, ki je iz hlapcev napravila gospodarje, ki hočejo sami ustvarjati svojo usodo, povzpeli v prvi vrsti po skrbi in ljubezni, s katero so naši kulturni prvaki gojili naš jezik; med njimi pa je Stritar najpomembnejši po tem, da je od vse našo govorico najbolj ogledil, olepšal in naravnost ponežil po tistem svojem finem okusu, zaradi katerega je tudi v svojem obnašanju, v polemiki z nasprotniki in v občevanju sploh sovražil, kakor pravi sam, vsako rovtarstvo, paglavost in zagriženo surovost ter tako storil največ, da je naša pisana beseda postala izraz resnično srčno omikanega naroda, ki je sama po svoji izbranosti nanj najbolj blažilno vplivala. Po Stritarju smo se naučili spoštovati svoj jezik zaradi njegovega blagolajša, ki nas očara in nam ga naredi milega in dragocenega; to spoštovanje materinega jezika pa je nujen pogoj spoštovanju samega sebe, svoje nezamenljive narodne pripadnosti in skupnosti ter zmožnosti, ki odpirajo narodovi celoti lastno in lepšo bodočnost. Zaradi tega, dragi rojaki, posebno pa ti, naša mladina, ne boš mogla lepše počastiti spomina svojih velikih mož, posebno pa Stritarja, kakor če se boš vedno zavedala, da je materni jezik največji zaklad izmed vseh, ki ti ga zapušča tvoj slovenski narod, da ga ne smeš pačiti, za katerimkoli drugim zastavljati in ga kot manjvrednega zatajevati ali pa ga celo zavreči, zakaj drugače nisi več človek, ki bi bil vreden božjega obličja, katerega ti je vtisnil ob materinem spočetju On, ki hoče, da človek je in ostane ter raste kot člen svojega, naj bo še tako majhnega narodnega občestva, svoje rodne krvi in zemlje, če noče biti izobčenec, večen hlapec in odtrgan list, ki ga veter raznaša kot ničvredno in od nikogar spoštovano smet!

Kakor v delu za pozláhtnenje slovenskega jezika, je Stritar ramo ob rami z velikim kladivarjem Levstikom in Jurčičem razbijal in tudi razbil v njegovem času vladajoči predsodek, da je politična delavnost kot edino in neposredno koristni posel v blagor naroda več vredna kot umetnost, kot lepa beseda in knjiga, ki narodu omika dušo in jo oplemenituje, zaradi česar je veljal umetnik in pisatelj le kot naroden delavec druge vrste, ki kot nekakšen »boljši komedijant« ljudi samo zabava, ki ima javnim veličinam samo služiti in kaditi ter narod navduševati za tiste neposredno koristne zadeve in cilje, ki označujejo naše vsakdanje domače življenje brez širjega obzorja; lepa, umetniško dovršena oblika pa je veljala v

tistem času, ki preko vsakdanjih potreb segajočim duhovnim vrednotam, ki so vznemirjale tisto starokopitno ozračje, ni bil prijazen, za nepotreben luksuz, večkrat pa celo za nekaj škodljivega ali vsaj nevarno zapeljivega. Nasproti temu je Stritar uveljavil načelo, da je prvo narodova omika, izobrazba uma, lepota duše in srčna dobrota, z eno besedo: kultura, brez katere je javno delo za ljudstvo na politični pozornici zidano na pesek, in v tem oziru sta že Stritar in Levstik bila predhodnika velikega Kreka, ki mu je tudi tekla zibel blizu Lašče na Svetem Gregorju, da sta namreč, kakor istočasno tudi naš škof in svetnik Slobšek, spoznala ogromno vrednost vsestranske, takó politične in нравstvene kakor tudi njima enakovredne in enako važne lepočutne izobrazbe najširših slojev ljudstva, zakaj brez lepočutne kulture narod ni v polnem pomenu narod — dokaz, kako so vsi naši veliki možje, pa naj so se še tako razlikovali po političnih nazorih, bili enega duha v vseh stvareh, ki so brez-pogojno življenjsko važne za naš narod! Naj v tem oziru navedem Stritarjeve besede same, ki jih je 1857. leta napisal: »Naša politična prizadevanja nimajo uspeha, kakršnega smo si obetali, mnogokateri cvet nam je zvenel brez sadu. Zato nam je začeti delo od tal, da bode imelo trdno, stalno podlago. Da si ohranimo narodnost, vkoreninimo jo v ljudstvu. Učimo, izobrazujemo ga, ustvarimo si narodno slovstvo. Slovstvo je cvet omike, slovstvo kaže, kaj more narod sam iz sebe, slovstvo je merilo moči narodove, merilo spoštovanja, katero sme zahtevati od drugih narodov, slovstvo kaže, jeli narod vreden, da biva na svetu.« Ta umetnost pa je, kakor je dejal Stritar v Zvonu leta 1870, gospa, ne pa dekla, to se pravi, da sama iz sebe prostovoljno služi ideji, ne pa, da jo kdo, naj bo oseba ali stranka, v to silo in sebi udinja. Umetnost, tako tam izvaja Stritar dalje, je kakor cvetlica, ki na polju raste, ne da bi jo kdo poganjal, ne da bi ji kakšna zunanja sila postavila kakšen namen; ona olepšuje stvarstvo in Boga povečuje že po svoji čisti rasti sami. Toda motil bi se, kdor bi Stritarju pripisoval mnenje, da umetnost ni prav od ničesar odvisna; ona tudi služi, toda služi svobodno iz svojega lastnega bistva, ki je po prirodi zvezano z dobrim, čistim in plemenitim — če ne, sploh ni umetnost. Res, da se je Stritar motil, ko se je boril zoper nastopajoči realizem, to je proti umetnosti, ki je stremela za tem, da bi bolj zajela resnično življenje, zakaj ti realisti so imeli prav, ko so Stritarju očitali, da je preveč sladkoben in čustven in da njegova umetnost preveč v nasprotju z dejanskim življenjem po zraku plava. Toda Stritar je izrekel pravilno načelo, ko je dejal, da umetnost, naj še tako hoče dejansko življenje dojemati in podajati, ne sme pobirati tudi nesnage in misliti, da nam pravo življenje tudi iz »luže in gnojnice sije«. Da je imel Stritar v tem oziru prav, do tega spoznanja so se umetniki zopet dokopali prav v naših dneh in ne bo brez koristi, če v tem oziru navedem besede te dni umrlega ruskega sovjetskega pisatelja Maksima Gorkoga, ki je bil gotovo vse kaj drugega ko naše vere in mišljenja. V svoji knjigi: »Doživljaji in srečanja« je onim, ki jim je vzor, da vse zapišejo tako, kakor se resnično godi, zaklical te-le besede: »Jaz sem vedno zapisal resnico tam, kjer se mi je zdelo, da je to nujno potrebno. Toda vedno sem se zavedal, da ni vselej in brez vsake izbire in ozira nujno potrebno povedati vse, kar se resnično dogaja na svetu, ampak da je to večkrat celo škodljivo. So na svetu resnične stvari, ki pa dušo samo ranijo in človeka ponižujejo in katere bi bilo bolje pozabiti. Take resnične stvari so porojene iz grdobije, nizkote

in človeškega zverstva in imajo isti učinek kakor laž, da namreč naše medsebojne človeške odnose le zastrupljajo in so naše življenje izpremenile v umazani in brezumni pekeli. Kdor samó tako zlo opisuje ali pa zlo samó opisuje, ta se bavi s kaj grdim poslom. To je prav isto, kar je naš Stritar v osemdesetih letih preteklega stoletja zabičeval tistim našim realistom, ki so se posmehovali, ko je zapisal, da bodi umetnost človeku tudi v o d i t e l j i c a in vzgojiteljica za dobro, človeka dostojno življenje in za oplemenitenje naših medsebojnih socialnih odnošajev.

Med temi nalogami, ki naj jim umetnost svobodno iz sebe služi, je Stritar videl tudi to nalogo, da bi, kakor je zapisal že leta 1876, v Zvonu, prenehal med Slovenci pogubni strankarski razkol. S tem nikakor ni hotel reči, da naj bi se vsi objemali, da naj bi vsak svoje prepričanje o svetu zatajil pa da naj bi v najvažnejših vprašanjih življenja med ljudmi ne bilo sploh nobene razlike, borbe in tekmovanja, zakaj to je med razumnimi bitji, ki imajo vsak svojo voljo, sploh nemogoče; če pa bi bilo to mogoče, bi se nehala razumsko, svobodno in iz nasprotij rastoče ter napredujoče življenje ter bi družba postala mrtev stroj v roki vsegamogočnega diktatorja. Pač pa je Stritar s temi besedami hotel poudariti, da morajo naša nasprotja nehati tam, kjer so v škodo skupni narodni koristi. Stritar je bil v tem pogledu istega mišljenja ko vsi naši veliki možje, pa naj si bo liberalni Levstik ali pa ustanovitelj katoliške ljudske stranke J. E. Krek, namreč: da moramo Slovenci, četudi nam različni verski, politični ali socialni nazori nujno velevajo različna stališča, biti edini v vseh zadevah, od katerih je odvisna naša obstojnost in naša rast kot narod, da morajo zato naše strankarske borbe imeti mejo, ki je noben dober Slovenec ne sme prekoračiti. Preko te meje je strankarska borba in tekma škodljiva, ker služi le tretjemu, ki naše razprtije v svoj prid izkorišča — in take borbe brez ozira na skupno korist naroda kot celote niso nikoli vodili naši veliki narodni vodje, ampak samo pritlikavi in malenkostni magnati, ki jim narodna politika v prvi vrsti služi v osebno korist, ideje pa, naj so take ali drugačne, so jim le priprava v njihov voz. Levstik, Stritar in Jurčič se niso borili samo zoper takratne starokopitne narodne prvake, ampak so prišli v navzkriž tudi z vodjami svoje lastne napredne struje in vsi vemo, da je Levstik, ki s svojo ostro kritiko ni prizanašal tudi ne prvakom v lastnem taboru, umrl kot mučenik svojega poštenega in odkritega prepričanja, ki so ga tisti tako imenovani naprednjaki, ki so mu rezali kruh, zapostavljali, preganjali in ga skušali izstradati, ker jim ni k vsemu kimal. Trmasti Levstik je bil po značaju zelo podoben tistim našim kulturnim buditeljem, ki so prišli kmalu za njim in so učili, da naj med nami vlada v načelih popolna jasnost, da bomo vedeli, kdo si ti in kdo sem jaz in kaj je on, da si bomo gledali v oči odkrito in ne bomo hinavsko prikrivali vsak svojega načelnega stališča v gnilih kompromisih, kadar se nam to iz koristolovskih namenov zdi potrebno, ampak da bomo kljub načelnim nasprotjem v verskem, socialnem ali drugem pogledu znali biti pošteni prijatelji in dobri zavezniki, kadar nam to skupna korist našega ljudstva zapoveduje kot narodno voljo, ki se ji mora vsak Slovenec brezpogojno pokoriti. Zakaj nad vsemi različnimi nazori, mnenji in težnjami posameznih skupin je narod, in krivoverstvo je, če kdo nad njega postavlja svoj osebni in strankarski program, ki ga istoveti z narodno voljo, češ, le kdor tako misli ko jaz, je pravi Slovenec — ne! — vsi smo enako vredni Slovenci, če je le, kakor je Stritar dejal leta 1876, v Zvonu, naše prepričanje pošteno in ne ponarejeno — če je, tako bi dodjal jaz, v skladu z vestjo, sad odkritega in poštenega iskanja ter prizadevanja za resnico in pravico, ne pa le kakor srajca iz samopašnih namenov čez dušo oblečeno. Vsi, ki iz čistega idealizma, ki mu je prav Stritar med nami bil največji glasnik, streme za čim popolnejšo podobo slovenskega naroda v svetu, so dobri Slovenci in nihče iz njih iz te skupnosti ni in ne sme biti izključen!

Neusmiljeno je torej naša trojica, najkrepkeje Levstik, kritizirala in pobijala vsako koristolovstvo, omahljivost in breznačelnost, kjerkoli so jo na slovenskih prvakih svojega časa zasledili; so grajali, da so takratni politiki staroslovenske stranke za medene obljube vlade pustili pasti pod mizo narodno zahtevo po zedinjeni Sloveniji, niso pa tudi ne prizanašali politikom svoje lastne mladoslovenske struje, če so se, kakor je dejal Levstik, zadovoljevali z drobtinicami in kapljami z vladne mize ter so kakor žalostne brlavke svoj plamenček obračali, kakor je režim pihal. Seveda se je pripetilo, da so njihovi udarci sem ter tja zadeli tudi kakšnega nedolžnega, toda opravili so le nujno potrebno delo, da ni naše javno življenje omrtvelo in se zamočvirilo v klikarskem častihlepu, tiraniji malih oblastnikov in koristoljubju, ki zaduši vsak narodni idealizem. Borili so se zoper malodušnost in nezaupanje prvakov v politično in kulturno moč malega slovenskega naroda in so grajali njihovo strahopetno molčanje k zadevam, kjer bi bilo treba možatega poguma.

Stritar pa je vse to povzel v svojih Dunajskih sonetih, v katerih je celó pero Levstikovo prekosil, ko je zapel takratnemu slovenskemu povprečnemu politikumu:

Ti paznoho zajčje trepetunstvo!
Beseda krepka ti iz ust ne pade,
Predevaš sklepe, kakor mačka mlade; —
Preklete ti vsestransko omahunstvo!

Ne da bi torej ti naši veliki možje bili zoper razjasnjevanje načelnih vprašanj, zoper pošteno politično borbo za ideje in njihovo uresničenje v javnem življenju ter kulturno tekmo med različnimi nazori, so pa vedno in dosledno bili takó zoper táko strankarsko klanje, ki izvira iz koristolovskih namenov, kakor zoper ono zagrizenost, ki sicer korenini v prepričanju, pa se ne ozira na najvišjo korist narodne skupnosti, in zato dobro razumemo danes Stritarja in mu pritrjujemo, ko je v nekem takem kritičnem trenutku naše zgodovine zaklical naši mladini:

Na delo torej, nič prepira!
Če eden zida, drug podira,
Kako bo hiša stala kdaj?

Pozabiti pa ne smemo, da so spisi in govori ter kritike teh mož, prav posebno pa Stritarjeva dela, bili, čeprav niso vsi pisani za otroke, pisani globoko npravstveno, v pravem krščanskem duhu in z odkritim spoštovanjem do vere, ki vodi slovensko ljudstvo v borbi za obstanek in dostojno življenje na tem svetu.

Podoba naših velikih mož bi ne bila popolna, če ne bi h koncu omenili, da so Levstik, Stritar in Jurčič v dobi največjega zamaha svoje delavnosti — to je v sedemdesetih in osemdesetih letih preteklega stoletja, ko je vladala v naši deželi nemškoliberalna Auerspergova vlada, ki nam je vzela narodne pravice, priznane v letu 1860, ko so se uprli balkanski Slovani turškemu trinoštvu in ko je dunajska vlada zopet preštevala gumbe na svojem telovniku, ali naj nam prizna narodno svobodo ali ne, pa se zaradi svoje nemške hegemonistične miselnosti ni mogla odločiti za pravičnost — z največjim žarom svoje duše propovedovali južnoslovensko vzajemnost. To njihovo mišljenje, da Slovenci, Hrvati in Srbi spadajo skupaj, je zajelo vse naše ljudstvo, tudi najpreprostejšega slovenskega kmeta, in s ponosom smemo Slovenci reči, da je politična izobrazba, slovenska narodna zavest in ljudska kultura že takrat v našem narodu bila tako razvita, da je ideja jugoslovenske vzajemnosti med vsemi Jugoslovani pri nas, to se pravi, ne samo med narodno gospodo, ampak v duši ljudstva, poglala najbolj trdne korenine, pa naj bo med tako zvanimi naprednjaki ali med trdno katoliškimi sloji ljudstva, kar naj bo danes na tem mestu spričo vse naše javnosti na glas poudarjeno! Naša lastna narodna osobitost pa je bila po zaslugi naših pisateljev, ki so jo bili po svoji globokovidnosti razodeli v vsej njeni ustvarjalni sili in zmožnostih, že takrat razvita do tolike vi-

šine, da noben naš resnično tvorni duh ni bil mnenja, da opustimo svoj slovenski jezik ali pa svojo slovensko nprav in izomiko ter narodno zavest, marveč da moramo v južnoslovenski vzajemnosti, kakor so jo takrat imenovali, biti ravnopravne narodne edinice z vsem, kar nam je po narodi in zgodovinskem kulturnem razvoju bilo in postalo lastno — in ravno Jurčič je bil tisti, ki je glede tega v »Slovenskem narodu« 15. oktobra 1870 zapisal, da mora slovenski narod s pomočjo svoje ožje lastitosti zoriti. Stritar pa se je v istem času in pozneje še bolj izrazil zoper težnjo nekaterih maloštevilnih politikov, da naj prevzamemo hrvaščino in je v »Slovenskem narodu« leta 1878 zapisal, da se mu predlog, naj svoj jezik žrtvujemo, zdi ne samo zastarel — spomnil se je namreč na Gaja —, ampak tudi silno nevaren, dá, poguben. »Popustimo slovenščino, tako izgubimo ljudstvo!« je zaklical. In Slovensko literarno društvo, ki je bilo istega leta v znamenju jugoslovenske vzajemnosti ustanovljeno pod pokroviteljstvom Stritarja, je v svoji ustanovni spomenici izreklo to-le: »Pri Slovencih so zaradi daljnega razvoja jezikovnega ravno v sedanjem času zmešnjave. Nekateri hočejo pustiti slovenščino pa jo zamenjati s srbohrvaščino, drugi pa mešajo domači jezik brez vsakega pravila z vsemi mogočimi slovanskimi jeziki, da bi izgubil svoj pravi naravni značaj. Zato se bomo mi potezali za milo slovenščino in bomo skrbeli, da si pridobi in ohrani tudi za bodoče čase trdno in stanovitno življenje.« Danes, ko smo vsi, ki smo prav tako ko naši narodni preporoditelji iz vsega prepričanja in srca Jugoslovani, člani ene države s Srbi in Hrvati, pripravljeni, da jo branimo, ohranimo in okrepimo z vso samopožrtvovalnostjo kot svojo in vsem skupno, smo na svoj slovenski jezik in na svojo slovensko omiko še bolj ponosni in jo bomo gojili naprej kot enakopravna in polnovredna narodna edinica južnoslovenske skupnosti, zakaj to vzajemnost smatramo kot najtrdnjše jamstvo za vse, kar nam je od rojstva najdražje: svojo slovensko bit, svojo svobodo in končno zedinjenje vseh članov našega naroda, ki še ječe pod tujim jarmom.

Dragi rojaki! Draga slovenska mladina! Spomin Jožefa Stritarja, njegovih vzornikov in njegovih sodelavcev, boš najbolj počastila, če si boš te njegovo besede v srce zapisala:

V prihodnost se oziraj, ti mladina,
naš čas mineva, bliža čas se tvoj,
nad vse ti sveta bodi domovina,
za nje pravice boja se ne boj!
Um naj povsod dejanja tvoja vodi,
vodnik pa umu blago srce bodi!

Ob njegovih mislih, ki je bil naš največji idealist, pa bo, da navajam njegove besede, naš mladi rod ohranil široki pogled tudi do najvišjih vprašanj in vzorov vsega človeštva in njega teženja za »resnico sveto, ki ji vse naše sile rade so pokorne.«

Josip Stritar

(Govoril dr. Drag. Lončar ob stoletnici njegovega rojstva v Podsmreki pri Velikih Laščah dne 5. julija 1936.)

Slovenci in Slovenke!

Veliki možje se rodé, da nikdar duševno ne umró v narodu in človeštvu. Določena doba in določen kraj oblikujeta njih življenje in delo, ki se pa obenem druží z brezmejnostjo in večnostjo.

Vaš trikot: Raščica, Retje in Podsmreka je rodil takšne možje, ki so zrastle iz malih razmer, a postali veliki med nami in v svetu.

Glavni je bil Primož Trubar, čigar 350 letnica smrti je potekla pred kratkim. Prvi je pisal slovenski, ko je vašo mehko, od tujstva še najmanj pokvarjeno govorico povzdignil v knjižni jezik, s čimer je storil neprecenljivo dejanje za slovensko ljudstvo.

Drugi vaš rojak Francè Levstik, čigar 100 letnico rojstva smo praznovali pred petimi leti, se je odlikoval kot bojevnik in mislec za slovenski jezik, slovensko književnost in slovensko narodnost v javnem življenju. Mnogo je delal, a malo užival. Njegova doba mu ni bila pravična; zaslužen priznanje mu je izkazala šele bodočnost.

Tretji vaš rojak, Josip Stritar, je naš današnji slavljeneč ob 100 letnici njegovega rojstva.

Slovenci in Slovenke, potrebno je, da se ob primernih prilikah tudi na zunaj s spomeniki in slavnostmi spominjamo tistih, ki so nam ustvarili, kar imamo lepega, dobrega in resničnega v verstvu, znanosti, umetnosti, književnosti in političnem življenju. Potrebno je pravim, toda ni to glavno niti edino. Ne more se nam očitati, da skoparimo s takšnimi zunanostmi, časih jih utegne biti še preveč; vendar mislim, da svojih velikih ljudi splošno ne poznamo dovolj ali pa, če jih že poznamo, da vsaj ne nadaljujemo njih življenjskega dela v duhu in resnici, kar je bistveno.

Zató ta naša neumerjenost in neskladnost med mišljenjem in življenjem, kjer prevladuje plaha besed nad učinkovitostjo dejanj; zató ta naša

zamaknjenost v čustvenost in brezskrbnost ob pomanjkanju primerne stvarnosti; zató ta naša vrtoglavost brez ravne črte v zasledovanju nemotenega, samostojnega razvoja poleg drugih narodov in v tekmi z njimi.

Danes so za nami boji med katoličanstvom in protestantstvom, ki so razvneli Trubarja, da je prijel za pero in takó postal oče slovenskega jezika v knjigi; danes ima skoraj samó zgodovinski pomen marsikakšna jezikovno-slovsvena praska, ki je vznemirjala Levstika, da je vihtel bič nad svojimi nasprotniki; danes ni odločilen večji del Stritarjevega pesniškega in pripovedniškega ustvarjanja, ki je zadovoljevalo njegove vrstnike: toda nikdar ne more in ne sme biti pozabljen duh svobode, ki je gibal in vodil pobožnega vernika Trubarja, ostrega presojevalca Levstika in čutečega lepoznanca Stritarja; ne more in ne sme biti pozabljena živa ljubezen do domače zemlje in domačega rodu, ki ni nikoli zapustila begunca Trubarja v daljni nemški deželi ter dajala neprenehoma pobudo Levstiku in Stritarju, da sta čistila slovenski jezik, slovensko književnost in slovensko politiko; ne more in ne sme biti pozabljena pogumnost in odpornost, ki je navdajala Trubarja, da je kljub smrtni nevarnosti vztrajal do konca, kakor sta tudi Levstik in Stritar dosledno premagovala silne ovire, ki so jih jima valili pred noge zaslepljeni in omejenici.

Domačnost, svobodnost in odpornost so dragocena dediščina, ki so nam jo zapustili Trubar, Levstik in Stritar. Ali se je hočemo držati vedno in povsod? To je vprašanje.

Slovenci in Slovenke! Goriški profesor bogoslovja in poznejši škof na otoku Krku, dr. Anton Mahnič je pisal v »Rimskem katoliku« tako-le: Človek ima že kot razumsko bitje svoje pravice, ki mu jih ne more kratiti nihče: niti Bog. Človeku zapovedovati to in ono prepričanje ali

Dr. Ivo Stempihar:

Varščine demokracije

(Nadaljevanje)

III.

Če si vzamemo za predmet nedotakljivost poslancev in jo postavimo nasproti politični odgovornosti poslancev pred volilci, pojdimo od okolnosti, da so volilci poslancev zato izvolili, ker jim je v volilni kampanji obljubil, da bo izvrševal njihovo voljo, ker se je zavezal, da bo skušal uresničiti njihova prizadevanja, ker se jim je ponudil, da bo njihovo orodje v posredni demokraciji. Tako je dobil njihove glasove in sedi zdaj v zbornici kot njihov pooblaščenec. Toda volilci niso opravili naloge s tem, da so ga poslali v zbornico, temveč ga morajo nadzorovati, torej morajo biti tudi sposobni, da ga nadzorujejo. Mandat poslancev ni poslanec, ostal je volilec. Njegova nedotakljivost, ki naj ga varuje pri izvrševanju volje volilcev, ne sme postati poslanec ščit pred istimi volilci. Kadarkoli pride torej do vprašanja, ali je določenega poslanca izročiti sodišču, naj ne odloča v prvi vrsti zbornica o tem, temveč ta poslanec sam. S tem hočemo doseči, da se mora na zahtevo oblasti po izročitvi izreči najprej poslanec, ali se sklicuje na nedotakljivost ali ne. Šele kadar bo imel poslanec pogum sklicevati se na nedotakljivost, sklepaj zbornica. Nasproti zasebnim tožbam naj pa poslanec sploh ne uživa nedotakljivosti. Zdej je ta stvar urejena tako, da poslanec ali senator ni nedotakljiv za primer žalitev ali klevet, če jih je izrekel v zbornici. Zato smo videli, da ob tožbi Vilderja ni bilo treba sklepati o izročitvi obtoženega Banjanina, ker je inkriminirane žalitve izrekel v senatu. Zato pa bo senat sklepal o izročitvi Banjanina za žalitve, ki jih je izrekel na sodni razpravi in jih še junaško ponovil. Ali mislite, da bo senat Banjanina izročil? Toda ne glede na upravičeni naš dvom v tej smeri moramo vprašati: kako naj logična javnost razume dvojno mero pri žalitvah, ki jih je izrekla ista oseba o isti drugi osebi, samo enkrat v senatu, drugič pa v sodni dvorani? Ni druge razlage kakor je ta, da so tisti, ki so določili dvojno mero, računali z verjetnostjo, da žalitev v zbornici užaljeni ne bo lahko dokazal; zoper pregon zaradi žalitev izven zbornice je torej potrebna — nedotakljivost, zoper pregon za žalitve v zbornici pa ni potrebna; da so torej hoteli ustanoviti odgovornost brez odgovornosti (ali JNS-odgovornost).

Toda ne samo, da poslanec v zasebnih zadevah ne bodi nedotakljiv, treba je tudi, da se lahko toži tam, kjer je bil izvoljen. Tam je namreč poslanec najbolj občutljiv. Razen tega bi se poslanec, ki ve, da ga zasleduje sodna pozivnica, na kraju zbornice lahko »tehnično skrival« pred poklicem na sodišče. Belgrajska sodišča imajo v tem oziru bogate skušnje, posebno s pozvanci iz »visokih« krogov. Pred očmi volilcev je taka igra kaj nevarna.

Drugače je z nedotakljivostjo pred upravnimi oblastmi. Danes je položaj obrnjen: današnji poslanec je gotovo nedotakljiv nasproti volilec, ni pa tako gotovo nedotakljiv nasproti upravnim oblastvom, naj si je zapisano v ustavi, da je nedotakljiv. Sredstvo, ki omogoča ta čudež, ni nič drugega, kakor slavni prosti preudarek upravnih oblasti v neomejenem obsegu in slavna odvisnost upravnih organov od — politikov, tudi v neomejenem obsegu. Poučen je primer dr. Doboviška, poslanca, ki je bil izvoljen na seznamu dr. Mačka in se je kot tak zahvalil za čast sedeti v petomajski skupščini in za prijetnost petomajskih dnevnic. Na njega so upravne oblasti uprizarjale pravcate pogone zaradi »održanja nedovoljenih sestankov«, mu nabijale visoke denarne globe itd. itd., kajti po prostem preudarku so odločile, da ne postane poslanec z izrekom volilcev, temveč šele s prisego v skupščini. Treba je bilo trdega sodnega izreka, da se je ta pogon ustavil.

Mi želimo doseči, da bo prav v tej smeri poslanec res nedotakljiv, da bo prav v tej smeri zbornica res svobodno in svojepravno odločala, ali poslanca izroči ali ne, kakor hitro ji poslanec prepusti to vprašanje v rešitev. Nimamo nič proti izjemi zalotitve »na samem dejanju«, treba pa je to izjemo tako točno določiti, da nam je ne bodo razlagali na način, ki bi povzročil padec študenta-pravnika na ustavopravnem izpitu.

ga siliti k zunanjim dejanjem, ki se ne ujemajo z notranjim prepričanjem, se pravi: poniževati ga do stroja. Z državno silo — dostaviti moramo, da velja isto za cerkveno — se ne smeta človek in družina naganjati k ničemur, niti k dobremu, bodi to še tako koristno; sila naj se uporablja samo pri odbijanju krivičnih napadov na naše pravice. Kar za človeka in družino, velja enako za narodno svobodo.

Stritar je bil tak bojevnik za svobodo človeka in naroda. Ni bil samo učitelj slovenske besede, ampak tudi slovenske misli. V tem je njegov trajni pomen. Kakor za nekdanjo dobo, velja še danes njegov odpor proti hlapčevstvu in zagorjanstvu ali neotesanstvu, proti laži in krivici, proti nesramnosti in zmoti. Ne moremo lepše praznovati stoletnice njegovega rojstva kakor s tem, da se povzpne do višine njegovega vzora, ki zanj živimo: **Za dom, svobodo in resnico!**

Zato pa, ker naj bodo ljudski pooblaščenca nasproti oblastem absolutno nedotakljivi, zato naj se jim prizna politična nedotakljivost nasproti volilec samo pogojno. Ta stran nedotakljivosti bo pač težavna, mislimo pa, da se bo dala urediti v zvezi s pomisleki, ki smo jih že pri razpravah o »novih političnih zakonih« izrekli na račun svojepravnosti zbornice pri verifikaciji mandator. Petomajska skupščina je na primer zavrnila pritožbe zoper posamezne izvolitve s preprosto ugotovitvijo, »da trditve niso dokazane«. To trditve je pa izrekla, ne da bi bila izvedla katerokoli dokazno opravilo. Ugotovitve zbornice so bile torej neprikrita norčija iz pritožbe. Ker poseza predmet ureditve pogojne nedotakljivosti poslancev v političnih vprašanjih in nasproti volilec tudi v področje zbornice ter v vprašanje programa, po katerem je bil poslanec izvoljen, torej »volilnih parol«, si pridržimo izvedbo zrelišča za kasneje.

Tu se zadovoljimo s splošnim sklepom, da je treba za doseg pravilne nedotakljivosti ljudskih zastopnikov **nedotakljivost diferencirati po tem, koga naj poslančeva nedotakljivost obvaruje pred nezakonitim ali protidemokratskim ravnanjem.** Ta sklep nam bo pomagal najti primerno rešitev za vsako stran nedotakljivosti.

Kajti če naj poslančeva nedotakljivost odtrga

Generali v politiki

Pred dvema letoma smo pričevali daljšo obravnavo o »Generalih«. Pokazali smo, kako so bili generali zmeraj nesreča za vsak narod, v čigar politiko so se vtikali in jo hoteli voditi, pokazali zlasti, ne gre prepuščati vodstva njim, kolikor se tiče to vojnih namenov. In podkrepili smo to z dokazili in razlogi vodilnih državnikov Antante, zlasti Churchilla in Loyda George-a, ki so vodili zahodne demokracije do zmage nad »generalskimi« osrednjimi silami. In pri tem smo navedli tehtne razloge teh državnikov, da bi se bila svetovna vojna za zahodne sile hitreje, uspešneje in zlasti z mnogo manjšimi človeškimi žrtvami končala, če bi se spočetka vendarle ne bili generali preveč vtikali v vodstvo vojne politike.

Generali-politiki so bili zlasti za Španijo in Južno Ameriko prava nesreča. Zato se še zmeraj trese španski govoreči svet v stalnih prevratnih pretresljajih in ne pride nikamor. Kljub temu znanemu in priznanemu izkustvu so si izbrali jugoslovenski nacionalisti generala za poveljnika svoje stranke. Ali pa najbrž le — prav zaradi tega. Kajti če kaj, general na čelu takega političnega gibanja ali celo države, to pomeni, da ne bo državi. In le v taki državi, kjer tlači diktatorski škorenj svobodni razvoj, smejo upati ljudje brez zaslombe v ljudstvu, da bodo imeli besedo. Taki ljudje so pa jugoslovenski nacionalisti.

V pouk vsem, ki bi le še hoteli prizanesljivo gledati ta nezdravi pojav general v politiki, generala po vrhu, ki je v letih svojega vladnega predsedovanja pokazal popolno nesposobnost, da reši osnovna vprašanja naše države, ponatiskujemo konec omenjene obravnave.

Gotovo bo torej za vsakega poučno, če povemo h koncu sodbo španskega znanstvenika o generalih kot politikih. Je to socialog in zgodovinar Salvador de Madariaga, ki je napisal obsežno delo o Španiji, knjigo, ki je danes gotovo najboljši in najizčrpnější vir za proučevanje Španije in njenih vprašanj. Iz te knjige navajamo mesto, ko govori o vladi generala Narváeza, ki je postal španski ministrski predsednik leta 1844. pod Izabello II. Madariaga označuje sam tega generala kot tip, veljaven za vse španske politike-generale. Mi bi samo še dostavili: za vse generale-politike sploh!

»Novi ministrski predsednik je bil zgled politikujočega generala, tip, ki je bil prekletstvo Španije v novi dobi. Ta značilna podoba ima nekatere pristne narodne predhodnike v zgodovini stare Španije, in nekatere njene poteze spominjajo na dobro znane postave španske preteklosti, ne izvemši Cida. V 19. stoletju ga vidimo zdaj na liberalni strani (Riego), zdaj na reakcionarni (Narváez), zdaj v nedoločni vmesni zoni liberalnih nagibov in razmerij ter reakcionarnega temperamenta (O'Donnell), toda v vseh primerih je vojaški politik narejen po enem vzorcu, ki ga hočemo tu orisati.

Najprej je domoljub. V politiko ne prihaja po izobrazbenih potih vseučilišča in tudi ne v mladih letih. Prikazuje se pozno, v dobi, ko si je že dobil ime v vojski, ko je njegovo življenje s socialne in tvarne strani že zavarovano. Naravna njegova reakcija je reakcija gledalca, ki se mu zdi ves »česnaoči meh« nezadosten in ki je prepričan, da lahko naredi najlepší red, če le sme uporabljati dostojne vojaške načine. V tem ga utrjuje njegova nevednost in nagnjenost, misliti v preprostih pojmih, ki so naravni za vojščaka. Njegova predstava o zakonih je manj predstava kot razdraženo nastrojenje, kakor bi ga nekako utegnil imeti dober pešec, ki mu ovira pri vsakem koraku pot bo-

njega samega od volilcev, je nedopustna, če naj mu pomaga, da se izogne sodišču v zasebnih zadevah, je nemoralna, če naj mu pomaga, da mu izvršilna oblast ne more preprečevati dela v prid volilcev, je dobrodošla, če naj ga varuje pred politično odgovornostjo in zvestobo demokraciji, je nedemokratska.

Kar se tiče zahteve, naj se pozivljanje poslancev pred sodišča v zasebnih zadevah ne samo ne preprečuje, temveč celo olajša z ustanovitvijo njihove podsednosti na kraju izvolitve, torej celo poostri, utegnejo nastati ugovori v tem smislu, da so poslanci že po svojem položaju izpostavljene osebe, tako da bi s tako ureditvijo še poslabšali njihovo izpostavljenost. Ti ugovori so časovno prav na mestu, kajti oni računajo z moralnimi pomanjkljivostmi in poslovnimi nadarjenostmi večine tistih, ki so se nam doslej ponujali v izvolitev. Toda ljudstvo, ki si hoče utrditi svojo vladno, mora stremeti za tem, da bodo izvoljeni samo najboljši, najbolj požrtvovalni in nesebični javni delavci, torej ljudje, ki se jim ni treba bati, da bi bili lahko toženi, ker ta lahkota ne bo ista, kakor lahkota biti obsojen. Zato mislimo, da bo poostritev take odgovornosti celo pospešila ozdravljenje kadra, iz katerega se bodo izbirali bodoči poslanci, ljudski zastopniki. Od zastopnikov, ki se sklicujejo na naravno izpostavljenost svoje naloge zato, da otežijo konkretno izpostavljanje in presojanje njihovega dela, ima ljudstvo prav tako malo, kakor od politikov, ki se skrijejo za bivšo odgovornost zato, da jih ne primeš za odgovornost. (Sledi.)

deča žica. On ve za pravi cilj. Tudi vidi ga. Doseči ga hoče naravnost. Vsak ugovor je ovira.

Španski politikujoči general, vseeno če je v svojih mislih liberalen ali reakcionaren, je reakcionaren po svojem temperamentu. Poglavitno je zanj, kar se mu zdi dobro, ne pa sodelovanje misli in koristi. V najboljšem primeru spada med prosvetljene despote 18. stoletja, v najslabšem je orientalski samosilnik — toda pošten. Kajti čut za čast je pri teh zanimivih ljudeh močno razvit, dejstvo, ki ga njihovi nasprotniki nočejo vedno priznavati, ker je ta čut subjektiven in lahko ukazuje kakemu drugemu kaj drugega in nasprotnega. Vojaški politik je izražen individualist; prirojeni individualizem, s katerim prihaja vsak Španec na svet, je pri njem prenapet po čistizelnosti in vojaškem temperamentu. Vojaška vzgoja ne dá dobro Špancu, ker je nagnjen od vsega začetka k oblasti-željnosti, ki jo še bodri prisilni red pravice ukazovanja in dolžnost pokorščine. Pač pa potrebuje Španec vzgoje v umetnosti, priti si do srede pota nasproti in delati za skupnost. Pri ponosu in neodjenljivosti Španca utegne imeti taka vzgoja samo uspeh, če budi njegovo zanimanje za stvar in ne s tem, da izsiljuje podrejenost pod predstojnika. Teh in drugih poglavitnih dejstev španskega življenja ne razume politikujoči general, ker se ukvarja z zunanostmi.

Kar mu je poglavitno, je »red«. Vojaški nazor o redu je mehaničen. Če so postavljeni možje v troje ali četvero, je to red; če bi jih mogli postaviti vse po njihovi velikosti, bi bil to nebeški red. Vsi vojaški »vodniki« Španije so bili kakor obsedeni od te zavezanosti v red in pozabljali so, da je najbolj strašilen primer nereda narod, ki je postavil na čelo državljanske vladne generala. Materialistična, kakor njihov pojem o redu, so njihova sredstva, napraviti red. Palo y tente tieso: Eno s cepcem in ravno stoj!

Kajpada protestira proti svobodi tiska. Svoboden izraz mnenja je prava pot do pravega reda, toda on ne ve, kaj je pravi red. Vsi generali, tudi tisti, ki so prišli v politiko skozi liberalna vrata, so bili nesposobni vladati brez cenzorja. Po nekem naravnem nagibu so naredili politično polje za razposad tvarnih sil, kjer so vedeli, da so močnejši. Po naravnem nagibu mrzijo svobodni tisk, četudi obrazlagajo svojo mržnjo z razlogi, katerih uboštvo je nadaljnji povod, ovirati dostop svežega zraka v rastlinjak, ki ga je ustvarila cenzura.

Opozarjamo in vabimo

»Slovenija« je začela izhajati v najtežjih časih, ko je bila vsaka svobodna beseda popolnoma zatrta. Mnogi se je niso upali naročiti, drugi so jo dobivali v ovitku. Vzdržala je, vzdržala s pomočjo naročnikov. Drugih virov ni imela. Dostikrat je šlo težko, celo prav težko, a šlo je. Sedaj izhaja že peto leto. Še vedno se bori s težavami. Ne bomo prikrivali: nekaj ji je škodovalo lansko znižanje plač, nekaj stavka v tiskarski stroki, ko je morala za več mesecev prenehati. Uredništvo in uprava se trudita, da izgubljeni kolikor mogoče popravita. Je pa to tudi stvar naših naročnikov in prijateljev, predvsem tistih, ki so nam od vsega začetka zvesti. Te prosimo v prvi vrsti, da nam priskočijo na pomoč z nabiranjem novih naročnikov. Dobrodošli so nam tudi samo naslovi takih, ki z mislijo, ki jo zastopa »Slovenija«, soglašajo, pa nanjo še niso naročeni! Pošljite nam jih. Oglasilo se je sicer že mnogo novih naročnikov, a še vedno ne toliko, da bi lista obstoj bil popolnoma zagotovljen. Vabimo prav posebno mladino, ker prav njej utira list pot v boljšo bodočnost.

Opazovalec

Slovenski kipar Svitoslav Peruzzi †

V Splitu je umrl, zadet od kapi, akad. kipar in profesor na srednji tehn. šoli v Splitu. Svitoslav Peruzzi je živel od l. 1912. v Dalmaciji, kamor je šel za kruhom. Bil je pa prav za prav Ljubljčan, rojen 17. 10. 1881 v Lipah na Ljubljanskem barju. Šolal se je v Ljubljani na obrtni strokovni šoli pri kiparjih Missu in Al. Ganglu, potem pa na dunajski akademiji. Na Dunaju je bil v umet. klubu »Vesni«, skupaj z Gasparijem, Birollo, Tratnikom in drugimi, to je umetniškimi krogom, ki je nastopil za impresionisti. Na Dunaju je imel s Hrvatom Meštrovicem skupno delavnico. Ko je prišel z Dunaja v rojstno mesto Ljubljano, je napravil več manjših del zraven spomenika Franca Jožefa v parku pred sodnijsko palačo. Izdelal je tudi nagrobni spomenik Simonu Gregorčiču in pa nagrobnik Lundra in Adamiča ter za pesnika Antona Medveda. Dobil je prvo nagrado v Kijevu za spomenik ukrajinskega pesnika Tarasa Ševčenka in je pozneje naredil znani spomenik judenburškim žrtvam, ki stoji na Ljubljanskem pokopališču, ki ga je pa dokončal L. Dolinar. Izvršil je v Ljubljani vrsto reliefov za šentjakovski most, ki pa niso bili vzdani. V Splitu je bil pred vsem profesor, delal je pa tudi kiparska dela, veliko portretnih plaket itd. Svitoslav Peruzzi je bil realist zmernih oblik in je bil pred vsem v reliefih na višku. Zadnja desetletja se razstav v Ljubljani ni udeleževal. Imel je pa namen, ko bi stopil v pokoj, preseliti se nazaj v Ljubljano, kjer bi gotovo ustvaril še kaj umetnostno zrelih stvari. Čutil je pa vedno po slovensko, čeprav je bil v tujini, ker je bil v svojem bistvu resen umetnik. Počival bo na pokopališču v Tomišlju, kjer so ga pokopali 8. malega srpana t. l.

Trboveljska premogokopna družba

V sredo 17. m. m. je imela Trboveljska premogokopna družba svoj redni letni občni zbor. Zaradi pomanjkanja prostora se omejujemo le na najvažnejše. Družba je imela:

Dohodkov:	1955	1954
Košmati dobiček leta 1955	50.738	48.240
Skupaj	52.597	51.827
Izdatkov:		
Plače in razni stroški	6.053	6.085
Socialno zavarovanje (rud. pok.)	10.585	11.080
Odpisi nepremičnin	14.695	16.633
Prenos iz leta 1954	1.859	3.587
Obresti in posojila	543	351
Davki	6.701	7.167
Neiztirljive tirjatve	154	402
Čisti dobiček	14.288	10.109
Skupaj	52.597	51.827

Vsote so navedene v tisočih. Izkaz obsega premogovnike in cementarno. Čisti dobiček je kljub manjšemu številu delavstva za okroglo 4.179.000 dinarjev večji od onega l. 1954. Občni zbor ga je razdelil takole: 5% dividenda 10 milijonov Din, 1% superdividenda 2 milijona Din, tantieme ravnateljstvu in upravnemu odboru 319.550 Din, uradniškemu pokojninskemu skladu 500.000 Din, dotacija rezervam 106.443 Din, na račun za l. 1956 se prenese 1.562.452 Din. Gospodje dr. Ferdinand Gramberger, Andre Luquet, dr. Bogdan Marković, Erwin Philipp, Henry Reuter in Maurice Tremoux, ki jim je iztekla poslovna doba, so bili vnovič izvoljeni v upravni odbor.

Navedena imena povedo, da je Trboveljska premogokopna družba pristno jugoslovenska, čisto v smislu »nacionalizacije« nekdanje SDS, predhodnice poznejše in sedanje JNS. Trboveljski premogovniki so kljub splošni gospodarski stiski še vedno zlata jama — razume se, da ne za domače gospodarstvo, a najmanj za tistega, ki dejansko dela, zraven pa strada — za rudarja. Izdatki za plače, rudarske pokojnine, zavarovanje in razne stroške so znašali skupno 16.456.000 Din, čisti dobiček in odpisi nepremičnin, ki so tudi dobiček, pa 28.983.000 Din! Denar bo šel seveda po pretežni večini v tujino, namesto da bi ostal doma. Kdor zna čitati bilance, mu dajejo gornje številke možnost še za razne druge kombinacije: gospodarske in politične, socialne in narodne.

„Slovenska nevarnost na Vzhodu“

»Prager Presse«, poluradno glasilo češkoslovskega zunanjega ministrstva, piše v svoji številki od 21. m. m.: »Osnovna protislovenska usmerjenost nacionalnega socializma se v svojem boju zoper boljše življenje poslužuje pretveze s tem, da govori o »komunizmu«, misli pa Rusijo, pogosto pa kar kratko in malo slovanstvo. Ni potrebno se sklicevati na citate iz knjige »Mein Kampf« in »Mythus«; aktualna politika daje dovolj dokazov o vedenju Tretjega carstva nasproti slovenskim narodom — navzlic njegovi zvezi s Poljsko in priložnostnemu navdušenju za balkanske narode.«

Dne 19. t. m. je praznoval nemški tajni svetnik dr. Hugenberg 71 letnico svojega rojstva. To priliko je porabil Hitler, da mu je čestital, sklicujoč se v brzojavu na svoje nekdanje sodelovanje z

njim. Kakor znano, je bil Hugenberg leta 1933. Hitlerjev odposlanec na londonski mednarodni konferenci. Tu je razdelil med zbrane delegate tiskano spomenico, v kateri Nemčija zahteva Ukrajino. Dogodek je povzročil največje razburjenje. Hitlerju je bila zadeva neprijetna, pa je izjavil, da je Hugenberg ravnal na lastno pest. Hugenberg je postal političen mrlič. Omenjena brzojavka pa dokazuje, da je bil Hugenberg le »žrtev« iz taktične potrebe; zakaj Ukrajino zahteva tudi sam Hitler v svoji knjigi »Mein Kampf«.

Kmalu za tem je poročal nacistični tisk ves razburjen o nekih skrivnostnih letalih, ki da so se pojavila nad Berlinom, sipajoč na mesto letake s protidržavno vsebino. V zvezi s tem je postavil zahtevo po vojnih letalih, ki Nemčiji tedaj niso bila dovoljena. Manever pa je bil slabo uprizorjen. Domači nacistični listi so bili namreč natančno navedli čas, kdaj naj bi bili »skrivnostni« avioni krožili nad Berlinom. Inostranski tisk pa je objavil »dogodek« še pred tem časom, ker se je bil nemški uradni brzojav prenapel in ga predčasno razglasil v svet. — Tistih avionov seveda ni nihče videl, letake pa so imeli le uradni krogi, ker so jih pač potrebovali kot »corpora delicti« za podkrepitev svoje zahteve po oborožitvi v zraku, s katero so tudi predrl.

Vojaška zasedba Porenja je nadaljnji zgovoren dokaz, kakšen je nacistični diplomatski jezik. Kaj čuda potem, če je ob potovanju Schachta po Balkanu prisluhnil zlasti ves slovanski svet. Izjava, ki jo je dal časnikarjem pred svojim odhodom iz Budimpešte, demantira vsa zatrjevanja, da je bilo njegovo potovanje zgolj gospodarskega ali celo samo zasebnega značaja.

Dne 24. junija je minulo ravno 70 let od bitke pri Custozzi, kjer smo krvaveli tudi Slovenci za avstrijsko-habsburške koristi. In dasi je tedaj Avstrija zmagala, je vendar izgubila Benečijo in Lombardijo zaradi svojega poraza v boju s Prusi pri Kraljevem gradu. Ta obletnica je za nas Slovence tem bolj žalostna, ker smo tedaj izgubili vse beneške Slovence. Zgodil se je neverjeten in v zgodovini edinstven primer: Pri plebiscitu so vsi beneški Solvenci kakor en mož glasovali za Italijo. Odločili so se zanjo, ker jim je neodkrita agitacija vzbudila upanje, da bodo v njej živeli svobodnejše življenje, kakor v slovanske narode zatirajoči Avstriji. Spomin na to usodno leto naj nam bo opomin, da pozor pred nemško prijaznostjo.

Še slepomiškajo

Že zdavnaj so razodeli jugoslovenski centralisti vseh zvrsti znamenito modrost, da je treba rešiti najprej gospodarska in socialna vprašanja v naši državi, potem pa šele politična. S tem so se hoteli ogniti reševanju poglobitnega političnega vprašanja, namreč centralizma in le tega in njegove dobrine rešiti še za nekaj časa za malhe jugoslovenske nacionalne čaršije. Bilo pa je le preveč očitno, da prav centralizem ne samo ovira, ampak naravnost preprečuje rešitev socialnih in

gospodarskih vprašanj, da je treba torej najprej korenito rešiti politično vprašanje centralizma in da bo šele potem, ko se razkoplje in odvozi njegov gnoj, mogoče sploh reševati gospodarsko vprašanje. To je posebno očitno za nas Slovence, kajti kako naj rešujemo svoje gospodarstvo, če nam centralizem odjemlje leto za letom 650 milijonov. Celotno zmeraj krotki in ponižni slovenski gospodarstveniki so zarentačili, ko so slišali in brali, s kakšnimi pretvezami bi hoteli jugoslovenci zavreti likvidacijo centralizma.

Pa ti pricaplja po dolgem času Ljotičeva »Otdabina« in bi hotela spet povezati rešitev političnih in gospodarskih vprašanj — v smislu centralizma seveda. »Mislimo, da se čisto politična vprašanja ne dajo ločiti od vprašanj gospodarske in socialne narave.« Pa seveda izvaja iz tega, da je napačno vsako avtonomistično gibanje, zlasti hrvaško, ki hoče z vso silo rešiti najprej politično vprašanje Hrvatov in hrvaštva.

denar iz slovenskih in hrvaških dežel, se bo ta »stanovski« sestavek gotovo dopadel. Sicer je pa samo dokaz precejšnje politične naivnosti. Kajti vsaj med Slovenci in Hrvati ga ni danes človeka, ki ne bi natančno vedel, da je nemogoče rešiti tako slovensko kakor hrvaško vprašanje, ne da bi se rešila njuna osnova: popolna finančna samouprava. Na dosežani način, ko se politična vprašanja niso ločila od državnih, so jugoslovenci vodili našo politiko že 18 let. Kam smo prišli, to vemo, kje obtičali, to čutimo. Zato pa je ravno potrebno, da strogo ločimo politična vprašanja od gospodarskih. Šele ko bodo rešena prva, ob mogoče začeti reševati druga. Kajti kakor vzrok in nasledek so med seboj.

Preberite, prosimo!

Družina naših naročnikov in prijateljev v zadnji dobi vidno raste. Veseli smo raznih priznalnih dopisov, zlasti pa novih naslovov, ki nam jih somišljeniki pošiljajo. Bodi jim najlepša hvala!

Vendar to še ne zadostuje. Naši prijatelji naj pomislijo, da nas tarejo skrbi za obstoj lista. Žrtve imajo svoje meje. List te smeri ni nobeno pridobitno podjetje, to nam lahko verjamejo.

Vemo, kako je s plačevanjem naročnine. Zato pišemo te vrstice. So zgledni plačniki, ki naročnino redno v naprej poravnajo. Vsa čast jim! Koliko pa jih ima samo dober namen za plačevanje, a nikoli »ne utegnejo!« Ko so prejeli položnico, odlašajo z nakazilom, potem pozabijo.

Vse te prosimo, da izpolnijo priloženo položnico ter jo zanesljivo oddajo s primernim zneskom na pošti. Naj se ne plašijo tega pota in te majhne odločitve, naj ne odlagajo, lažje se plača manjši znesek ko večji. Malo dobre volje, pa ustrežete nam in sebi. Kdor pa trenutno naročnine ne premore, naj shrani položnico, a naj ne pozabi na nas.

Nekaterim naslovom smo poslali list na ogled. Nismo to storili na slepo, ampak na nasvet njihovih znancev. Ne bi radi lista komu vsiljevali. Komur pa je po godu in kdor je z nami vred vnet za slovensko stvar, tega prosimo, da se po dopisnici prijavi kot naročnik ali pa nam nakaže naročnino.

Vse, ki lista ne mislijo naročiti, pa prosimo, da ga nam vrnejo. Uprava.

Mali zapiski

Prepovedana lista.

Ministrstvo za notranje zadeve je prepovedalo uvoz in širjenje listov »Echo« in »Telegraf«, ki izhajata na Dunaju.

»Slovenska lajna«.

Pesem pokojnega Karla Krausa »Slowenischer Leierkasten« (Slovenska lajna), ki smo jo omenili v poročilu o Krausovi smrti v letošnji 25. številki, prinaša v češkem prevodu češki ilustrirani obzornik »Pestry tyden« v svoji 26. številki z dne 27. junija t. l. pod naslovom »Slovinsky kolovratek«.

»Rdeči križ in njegovo poslovanje.«

Pod tem naslovom smo v letošnji 25. številki priobčili v bistvenih točkah dopis dravskega banovinskega odbora Rdečega križa. Opozorili smo pri tem, da se je društvu pri seštevanju prispevkov in podpor očitno pripetila pomota, kajti da izhaja iz dopisa samega, da je prejel glavni odbor od društvenih (torej vseh banovinskih) odborov in od države do 31. XII. 1955 skupaj Din 2.639.631,56, izdal pa je ne samo dravskemu banovinskemu odboru, ampak izrečno po besedilu navajanega dopisa tudi ostalim enotam za razne podpore skupaj znesek Din 3.236.198,70.

Sedaj nam pa pojasnjuje isti odbor, da so mišljene tudi pod temi »ostalimi enotami« zgolj v območju dravske banovine obstoječe enote Rdečega križa, kar seve iz prvega dopisa ni moglo biti razvidno. Niso torej prejele vse enote Rdečega križa v državi zneska 596.547,14 Din več, kakor so poslale Glavnemu odboru, temveč le enote v dravski banovini.

V tem pogledu je torej popraviti naš komentar.

Urednik in izdajatelj: Karel Andreč v Ljubljani.

ZADRUŽNA TISKARNA

REG. Z. Z O. Z.

Priporoča se za tiskanje

časopisov, revij in knjig;

reklamnih letakov, lepakov,

vabil za gledališke

odre in koncerte; vizitk,

kuvert, tiskovin za urade,

hranilnice, posojilnice in

trgovine ter vseh v tiskarsko

stroko spadajočih del.

V LJUBLJANI
TYRŠEVA C. 17

TELEFON 30-67